

جمهوری اسلامی ایران
Islamic Republic of Iran
سازمان ملی استاندارد ایران

Iranian National Standardization Organization

استاندارد ملی ایران
(شماره استاندارد)

۱۹۹۳۳

(۱۳۹۴)

دارای محتوای رنگی

INSO
(Std. No.)
19933
(2016)

گردشگری حلال - الزامات

Halal tourism

ICS:03.200;03.080.30

سازمان ملی استاندارد ایران

تهران، ضلع جنوب غربی میدان ونک، خیابان ولیعصر، پلاک ۱۲۹۴

صندوق پستی: ۶۱۳۹-۱۴۱۵۵ تهران- ایران

تلفن: ۵-۸۸۸۷۹۴۶۱

دورنگار: ۸۸۸۸۷۰۸۰ و ۸۸۸۸۷۱۰۳

کرج - شهر صنعتی، میدان استاندارد

صندوق پستی: ۱۶۳-۳۱۵۸۵ کرج - ایران

تلفن: ۸- (۰۲۶)۳۲۸۰۶۰۳۱

دورنگار: (۰۲۶)۳۲۸۰۸۱۱۴

رایانامه: standard@isiri.org.ir

وبگاه: <http://www.isiri.org>

Iranian National Standardization Organization (INSO)

No.1294 Valiasr Ave., South western corner of Vanak Sq., Tehran, Iran

P. O. Box: 14155-6139, Tehran, Iran

Tel: + 98 (21) 88879461-5

Fax: + 98 (21) 88887080, 88887103

Standard Square, Karaj, Iran

P.O. Box: 31585-163, Karaj, Iran

Tel: + 98 (26) 32806031-8

Fax: + 98 (26) 32808114

Email: standard@isiri.org.ir

Website: <http://www.isiri.org>

به نام خدا

آشنایی با سازمان ملی استاندارد ایران

سازمان ملی استاندارد ایران به موجب بند یک ماده ۳ قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مصوب بهمن ماه ۱۳۷۱ تنها مرجع رسمی کشور است که وظیفه تعیین، تدوین و نشر استانداردهای ملی (رسمی) ایران را به عهده دارد.

تدوین استاندارد در حوزه‌های مختلف در کمیسیون‌های فنی مرکب از کارشناسان سازمان، صاحب‌نظران مراکز و مؤسسات علمی، پژوهشی، تولیدی و اقتصادی آگاه و مرتبط انجام می‌شود و کوششی همگام با مصالح ملی و با توجه به شرایط تولیدی، فناوری و تجاری است که از مشارکت آگاهانه و منصفانه صاحبان حق و نفع، شامل تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، صادرکنندگان و واردکنندگان، مراکز علمی و تخصصی، نهادها، سازمان‌های دولتی و غیردولتی حاصل می‌شود. پیش‌نویس استانداردهای ملی ایران برای نظرخواهی به مراجع ذی‌نفع و اعضای کمیسیون‌های مربوط ارسال می‌شود و پس از دریافت نظرها و پیشنهادها در کمیته ملی مرتبط با آن رشته طرح و در صورت تصویب، به عنوان استاندارد ملی (رسمی) ایران چاپ و منتشر می‌شود.

پیش‌نویس استانداردهای یک مؤسسه و سازمان‌های علاقه‌مند و ذی‌صلاح نیز با رعایت ضوابط تعیین شده تهیه می‌کنند در کمیته ملی طرح، بررسی و در صورت تصویب، به عنوان استاندارد ملی ایران چاپ و منتشر می‌شود. بدین ترتیب، استانداردهای ملی تلقی می‌شود که بر اساس مقررات استاندارد ملی ایران شماره ۵ تدوین و در کمیته ملی استاندارد مربوط که در سازمان ملی استاندارد ایران تشکیل می‌شود به تصویب رسیده باشد.

سازمان ملی استاندارد ایران از اعضای اصلی سازمان بین‌المللی استاندارد (ISO)^۱، کمیسیون بین‌المللی الکتروتکنیک (IEC)^۲ و سازمان بین‌المللی اندازه‌شناسی قانونی (OIML)^۳ است و به عنوان تنها رابط^۴ کمیسیون کدکس غذایی (CAC)^۵ در کشور فعالیت می‌کند. در تدوین استانداردهای ملی ایران ضمن توجه به شرایط کلی و نیازمندی‌های خاص کشور، از آخرین پیشرفت‌های علمی، فنی و صنعتی جهان و استانداردهای بین‌المللی بهره‌گیری می‌شود.

سازمان ملی استاندارد ایران می‌تواند با رعایت موازین پیش‌بینی شده در قانون، برای حمایت از مصرف‌کنندگان، حفظ سلامت و ایمنی فردی و عمومی، حصول اطمینان از کیفیت محصولات و ملاحظات زیست‌محیطی و اقتصادی، اجرای بعضی از استانداردهای ملی ایران را برای محصولات تولیدی داخل کشور و/یا اقلام وارداتی، با تصویب شورای عالی استاندارد، اجباری کند. سازمان می‌تواند به منظور حفظ بازارهای بین‌المللی برای محصولات کشور، اجرای استاندارد کالاهای صادراتی و درجه‌بندی آن را اجباری کند. همچنین برای اطمینان بخشیدن به استفاده‌کنندگان از خدمات سازمان‌ها و مؤسسات فعال در زمینه مشاوره، آموزش، بازرسی، ممیزی و صدور گواهی‌سیستم‌های مدیریت کیفیت و مدیریت زیست‌محیطی، آزمایشگاه‌ها و مراکز واسنجی (کالیبراسیون) وسایل سنجش، سازمان ملی استاندارد این‌گونه سازمان‌ها و مؤسسات را بر اساس ضوابط نظام تأیید صلاحیت ایران ارزیابی می‌کند و در صورت احراز شرایط لازم، گواهی‌نامه تأیید صلاحیت به آن‌ها اعطا و بر عملکرد آن‌ها نظارت می‌کند. ترویج دستگاه بین‌المللی‌یک‌گانه، واسنجی وسایل سنجش، تعیین عیار فلزات گرانبها و انجام تحقیقات کاربردی برای ارتقای سطح استانداردهای ملی ایران از دیگر وظایف این سازمان است.

1- International Organization for Standardization

2- International Electrotechnical Commission

3- International Organization for Legal Metrology (Organisation Internationale de Metrologie Legals)

4-Contact point

5- Codex Alimentarius Commission

کمیسیون فنی تدوین استاندارد

«گردشگری حلال - الزامات»

رئیس:

آیت الله العظمی هاشمی شاهرودی ، سید محمود

مرجع تقلید

دبیر:

آیت اللهیاتی ، محمد حسین
(دکترای فقه)

استاد دانشگاه و ریاست دانشگاه عدالت، محقق و پژوهشگر دینی

اعضا:(اسامی به ترتیب حروف الفبا)

اباذری ، علی

(فوق لیسانس مدیریت و فوق لیسانس MBA)

معاون تدوین و ترویج سازمان ملی استاندارد ایران

اردستانی ، عباس صالح

(دکترای مدیریت بازرگانی)

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، ریاست دانشکده مدیریت
دانشگاه آزاد

افشار سیستانی ، ایرج

(دکترای جامعه‌شناسی)

ایران شناس برجسته، پژوهشگر گردشگری، چهره ماندگار

الماسی ، حسین

(دکترای مدیریت)

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده مدیریت، ریاست
پژوهشکده گردشگری سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و
گردشگری کشور

حجت السلام و المسلمین امام ، سید محمدرضا

(دکترای فقه)

عضو هیئت علمی، ریاست دانشکده الهیات و معارف اسلامی
دانشگاه تهران

پورمختار ، محمد علی

(فوق لیسانس حقوق)

عضو هیئت علمی، ریاست کمیسیون اصل ۹۰ مجلس شورای
اسلامی

حجه الاسلام والمسلمین حجت ، حسین

(تحصیلات عالی حوزوی)

رئیس آموزش وزارت امور خارجه

حیدری ، اصغر

(دکترای مدیریت گردشگری)

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد، استاد گردشگری، محقق
گردشگری

دریاباری ، جمال الدین

(دکترای شهرسازی)

استاد و پژوهشگر گردشگری و مدیر گروه برنامه‌ریزی دانشگاه
آزاد اسلامی واحد تهران شمال

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد، استاد گردشگری	دیندار فرکوش ، فیروز (دکترای رسانه و گردشگری)
عضو هیئت علمی، رییس دانشکده الهیات، دانشگاه امام صادق	حجه الاسلام والمسلمین سعدی ، حسینعلی (دکترای الهیات) فلاحی ، احمد (فوق لیسانس حقوق)
حقوق دان و عضو هیئت علمی دانشگاه	قاسمی ، سعید (دکترای پزشکی)
عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران، معاون بین الملل دانشگاه علوم پزشکی ایران	حجه الاسلام والمسلمین قلی زاده ،احمد (دکتری فلسفه)
محقق و پژوهشگر، عضو هیئت علمی دانشگاه ادیان	مرندی مقدم ، وحید (فوق لیسانس مدیریت)
معاون نظارت بر اجرای استاندارد	حجه الاسلام والمسلمین مظهر قراملکی ، علی (دکترای فقه)
عضو هیئت علمی و استاد تمام دانشگاه تهران، گروه فقه و مبانی	موسوی خانقاه ، احسان (دکترای کامپیوتر - نرم افزار)
عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد	حجه الاسلام والمسلمین موسی زاده ، ابراهیم (دکترای حقوق عمومی)
عضو هیئت علمی دانشگاه تهران	حجه الاسلام والمسلمین نبوی ، سید محمود (تحصیلات عالی حوزوی)
نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه	نعمت اللهی ، امیرعلی (دکترای حقوق)
عضو هیئت علمی و معاونت حقوقی سازمان مدیریت و برنامه- ریزیکشور	

فهرست مندرجات

صفحه	عنوان
ز	پیش‌گفتار
ح	مقدمه
۱	۱ هدف و دامنه کاربرد
۱	۲ مراجع الزامی
۱	۳ اصطلاحات و تعاریف
۳	۴ مدل پایه گردشگری حلال
۵	۵ شاخص‌های مورد ارزیابی در گردشگری حلال

پیش‌گفتار

استاندارد «گردشگری حلال - الزامات» که پیش‌نویس آن بر اساس پژوهش انجام شده تهیه و تدوین شده است، پس از بررسی در کمیسیون‌های مربوط، در چهارمین اجلاس کمیته ملی استاندارد گردشگری مورخ ۱۳۹۴/۱۰/۲۱ تصویب شد. اینک این استاندارد به استناد بند یک ماده ۳ قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مصوب بهمن ماه ۱۳۷۱، به عنوان استاندارد ملی ایران منتشر می‌شود.

استانداردهای ملی ایران بر اساس استاندارد ملی ایران شماره ۵ (استانداردهای ملی ایران - ساختار و شیوه نگارش) تدوین می‌شوند. برای حفظ همگامی و هماهنگی تحولات و پیشرفت‌های ملی و جهانی در زمینه صنایع، علوم و خدمات، استانداردهای ملی ایران در صورت لزوم تجدیدنظر خواهند شد و هر پیشنهادیکه برای اصلاح و تکمیل این استانداردها ارائه شود، هنگام تجدیدنظر در کمیسیون‌های مربوط موردتوجه قرار خواهد گرفت. بنابراین، باید همواره از آخرین تجدیدنظر استانداردهای ملی ایران استفاده کرد.

نتایج پژوهشی که برای تهیه و تدوین این استاندارد مورد استفاده قرار گرفته به شرح زیر است:

- فتاوا، نقطه نظرات فقهی و دیدگاه‌های حضرت آیت‌الله العظمی هاشمی شاهرودی.

مقدمه

گردشگری و صنایع وابسته آن در دهه‌های گذشته و به ویژه در بیست سال اخیر در گستره ای به وسعت تمام دنیا با شتابی فزاینده گام در مسیر پیشرفت نهاده و روند رو به رشدی را به خود دیده است. تمامی آمارهای سازمان‌های جهانی نشان از آن دارد که در سالیان اخیر شمار گردشگران و جهانگردان رو به افزایش بوده و از این رهگذر مناطق کمترشناخته شده و حتی ناشناخته‌تر دنیا توانسته‌اند عطف توجه مسافران بیشتری را به خود جلب نمایند. پیشرفت صنعت گردشگری در روزگاران اخیر چنان چشم‌نواز بوده که حتی در برهه‌های روبرو شدن اقتصاد جهانی با بحران‌ها و شوک‌های بزرگ نیز هیچگاه دچار رکود و گرفتار کاستی سرعت رشد نشده است.

در بیان چگونگی و چرایی رخنمونی رونق و گسترش روزافزون صنعت گردشگری به برهان‌ها و دلایل گوناگونی همچون رشد شاخص‌های رفاهی و درآمدی، آسان شدن سفر با توجه به پیشرفت فراوان صنایع حمل و نقل، گسترش بسیار ارتباطات و رشد تقریبی آگاهی عمومی نسبت به مناطق گوناگون دنیا با عنایت به ظهور پدیده‌های نوینی به‌سان اینترنت، ماهواره، تلفن همراه، شبکه‌های اجتماعی و ...، نمو افزون علاقه به رهایی حتی چندروزه از درهم‌تنیدگی و پیچیدگی‌های زندگی ماشینی روزگار مدرن، رشد بیش از پیش گرایش به گردشگری با علایق ویژه و ... می‌توان اشاره داشت.

لازم به ذکر است بخش بزرگی از مناطق و بازارهای هدف گردشگری در سرزمین‌هایی واقع شده که به نام دنیای اسلام شناخته می‌شود، از دیگر سوی شمار فراوانی از گردشگران را مسلمانان با توجه به جمعیت قریب یک میلیارد و پانصد میلیون نفری خود تشکیل می‌دهند و برآیند این دو عامل عطف توجه فعالان عرصه صنعت گردشگری را به سرزمین‌های اسلامی و مسلمانان موجب شده است، چه آنان که به صورت علمی و آکادمیک و با پشتوانه انجام پژوهش‌های گوناگون دانشگاهی در راستای گسترده‌ی صنعت گردشگری گام برمی‌دارند و چه آنان که با ارائه خدمات گوناگون در زمینه‌هایی چون حمل و نقل، تغذیه، مراکز اقامتی و ... به ملاحظات اقتصادی و درآمدی حاصل از گردشگری می‌اندیشند.

با وجود این، گفتنی است با توجه به شرایط جهانی، در صنعت گردشگری مواردی عدیده را می‌توان یافت که چندان با آموزه‌های اسلامی سازگار نیست و بالطبع اسباب فراهم آمدن محدودیت‌های عدیده و حتی کاهش اشتیاق و رغبت مسلمانان به امر گردشگری را فراهم می‌کند. به دیگر سخن، عدم همسویی و تطابق خدمات ارائه شده در صنعت جهانی گردشگری با موازین اسلامی که از جمله آن‌ها مسائلی چون عدم رعایت مسائل شرعی در چند و چون روابط و اختلاط زنان و مردان گردشگر در بیشتر کشورهای دنیا، ناهمخوانی روند تهیه و تولید اغذیه و اشربه جهانگردان با قوانین دینی در بسیاری از مناطق جهان، ناسازگاری نسبی مقررات سازمان‌ها، موسسات، شرکت‌ها و سامانه‌های ترابری ملی و بین‌المللی دنیا با احکام شرعی، عدم همگرایی نسبی شیوه‌های تولید پوشاک با تعالیم دینی در شمار به نسبت افزونی از کشورها و بسیاری دیگر از این دست موارد را می‌توان نام برد، گردشگران مسلمان و به ویژه مسلمانان مومن پایبند به قواعد اسلامی را با دشواری‌های افزون و چالش‌های متعددی روبرو می‌سازد و پیرو آن خواه ناخواه به عنوان مانعی جدی در

برابر رشد صنعت گردشگری عمل می‌نماید. این مهم در حالی رخ می‌نماید که در منابع اسلامی و بر پایه بسیاری از آیات قران کریم و همچنین احادیث و روایات یادشده از پیامبر بزرگوار اسلام، حضرت محمد(ص) و ائمه معصومین(ع)، به مسلمانان سفارش‌های موكد شده است سفر کنند تا به واسطه آن بتوانند همراه با شتاب بخشیدن به سیر تکامل معرفتی خویش و یا همان خدانشناسی، به خودسازی بپردازند و از این رهگذر بر ظرفیت‌های معنوی و توان روحی و روانی خود بیفزایند.

نظر به موارد یادشده برخی از نظریه‌پردازان صنعت گردشگری در پی آن برآمدند تا راهکارهایی برای رفع این مشکل بیابند. طرح مبحثی نوین در دانش و صنعت گردشگری با عنوان گردشگری حلال، برآیند همه کنکاش‌هایی بود که در این زمینه صورت پذیرفت و به تقریب در کشورهای گوناگون و سرزمین‌های مختلف مورد استقبال قرار گرفت. حتی برخی از کشورهای اسلامی چون مالزی و ترکیه با گام نهادن در جهت تدارک زیرساخت‌های لازم گردشگری حلال یارای آن یافتند در اندک‌زمانی خود را به عنوان پیشگامان و نخستین اجراکنندگان این طرح معرفی نمایند. با تمام این اوصاف، آنچه روشن است، مبحث گردشگری حلال اگرچه از سوی گروهی از موسسات، سازمان‌ها و شرکت‌های مرتبط و یا وابسته صنعت گردشگری دنیا به اجرا گذاشته شد و در بسیاری مواقع بازدهی مالی مناسبی را نیز برای آن‌ها برقرار داشت، اما چندان که باید و شاید نتوانست بر دشواری‌های پیش روی مسلمانان دوستدار سفر و گردش فائق آید و آنان را از این حیث آسوده‌خاطر، مطمئن و رها از وا همه سازد که در سفرهای خویش هیچگاه ناگزیر از آن نخواهند شد که قوانین اسلامی را مراعات نمایند.

آنچه سبب شد اجرای طرح گردشگری حلال چندان کارآمد جلوه نکند و نتواند چنان برطرف‌کننده کامل مشکلات و پاسخی به نیازهای گردشگری مسلمانان خود را بنمایاند را می‌توان به سبب ناکافی بودن داده‌های نظری و عدم جامعیت مطالب آن پنداشت. زیرا براساس آنچه پروژه‌های عملیاتی و اجرایی گردشگری حلال آشکار می‌دارند، بن‌مایه اصلی به تقریب تمامی آن‌ها تنها بر پایه توجه به احکام اسلامی موجود در زمینه خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها استواری یافته و در ساختار آن‌ها به دیگر احکام اسلامی مرتبط با مباحث گردشگری عنایت چندانی مبذول نشده و به عبارتی پی و بنیاد آن دست‌کم از احکامی این چنینی تهی است. از این گونه احکام می‌توان به احکام مرتبط با پوشاک، پوشش، آداب سفر، حریم خانواده، احترام زن، اخلاق سفر، رسوم مهمان‌نوازی، شرایط نماز در سفر و ... اشاره کرد.

با توجه به آنچه تا به اکنون گفته شد به راحتی می‌توان اذعان داشت تدوین طرحی جامع و استاندارد درباره گردشگری حلال امری ضروری است. با وجود این، اندکی دقت و تعمق در این‌زمینه روشن می‌دارد که جدا از موارد پیش‌گفته موارد دیگری نیز وجود دارد که بر ضرورت و الزام انجام این مهم گواهی می‌دهند.

جایگاه رفیع ایران اسلامی در تاریخ تمدن اسلام و نقش ارزنده و برجسته‌ای که ایرانیان در طول تاریخ اسلام در جهت پیشبرد فرهنگ و تمدن اسلامی ایفا نموده‌اند، همراه با مراتب اهمیتی که امروزه ایران در جهان یافته است و همچنین ظرفیت‌های بالقوه ایران و ضروری بودن تبدیل آن ظرفیت‌ها به بالفعل برای حضور تاثیرگذار در عرصه صنعت گردشگری خود ناظر بدین منظور است که می‌باید طرحی جامع برای گردشگری حلال مدون گردد. شایان توجه است، فراوانی جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی، طبیعی، مذهبی و ...،

که ایران را همانند مقصدی آرمانی و خوشایند برای جهانگردان می‌تواند معرفی دارد و همچنین عطف توجه سران نظام جمهوری اسلامی و به‌ویژه مقام معظم رهبری و ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران و سایر مسئولین نظام به مسئله گردشگری که نشانه بارز آن را در سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور و هدف قرار دادن جذب دست‌کم بیست میلیون جهانگرد می‌توان دید، نشانی بر درستی باور یادشده است.

افزون براین، نباید فراموش داشت که برابر با آنچه پژوهش‌ها، تحقیقات و آمارهای سازمان‌های جهانی، دانشگاه‌های معتبر و موسسات علمی هویدا داشته‌اند جمهوری اسلامی ایران توان بالقوه آن را دارد که با اندکی توجه و بذل عنایت لازم گوی سبقت را در زمینه جذب گردشگر از دیگر کشورها برآید.

پویایی فقه شیعی، استقرار نظام مقدس جمهوری اسلامی در ایران و همچنین نقش تاریخی دیرین و موثر ایرانیان در برپا داشتن نظام فکری اسلامی و پیشتازی آنان در بازتولید اندیشه و دانش در حوزه‌های گوناگون که حضور تاریخی نام‌آورانی چون ابوعلی سینا، زکریای رازی، ابونصر فارابی، خوارزمی، ابوالوفا بوزجانی، غیاث‌الدین جمشید کاشانی، ابوریحان بیرونی، محمد بن جریر طبری، علامه حلی، خواجه نصیرالدین طوسی، قطب‌الدین شیرازی، ابوجعفر طوسی، شیخ مفید، ملاصدرا، شهاب‌الدین سهروردی و ده‌ها و چه بسا صدها شخصیت علمی-فرهنگی دیگر موید آن است، نیز خود عاملی تعیین‌کننده و مشوق بر آن مهم بوده که تدوین طرحی جامع در زمینه گردشگری حلال از سوی اندیشمندان ایرانی امری به‌جا و ضروری است.

گردشگری حلال - الزامات

۱ هدف و دامنه کاربرد

هدف از تدوین این استاندارد، تعیین الزامات و ویژگیهای پایه برای گردشگری حلال، منطبق بر آموزه‌های شریعت مقدس اسلام و الگوهای کارکردی و فعالیتی آن در هر مرحله از روند گردشگری بر طبق تعاریف و کلیات مطرح شده در این استاندارد می‌باشد به نحوی که فرآیند و فعالیت مربوط منطبق با احکام و قوانین اسلام، منطبق با الزامات مذهب مبین فقه جعفری (علیه‌السلام) و نظریات فقهی علمای جهان اسلام باشد. این استاندارد برای موضوعات ذیل کاربرد دارد:

- الف - انجام هر نوع فعالیت در حوزه گردشگری منطبق با موازین شرعی اسلام بویژه تشیع؛
- ب - انجام هر رفتار و کرداری در طول گردشگری منطبق با تعریف گردشگری ارایه شده در این استاندارد؛
- پ - محصولات، تولیدات، خدمات و ارائه راه‌کار برای گردشگری و حوزه‌های ذینفع آن (اعم از ساختارهای تسهیلات، ساختارهای انتهایی و ساختارهای شروع‌کننده فعالیت گردشگری حلال)؛
- ت - مکانیزم‌های مورد نیاز جهت ادامه روند گردشگری حلال؛
- ث - انجام فعالیت‌های منطبق بر روند و ساختار فرد در زمان انجام فعالیت گردشگری به نحوی که بیشترین میزان تطبیق‌پذیری با روح و روان انسان در جهت تکامل عنصر بنیادی خانواده باشد؛
- ج - تطبیق ساختارهای امروزی گردشگری بر نص صریح حلال در گفتار شیعه؛
- چ - تطبیق گردشگری بر مفهوم بدیع گردشگری حلال مبتنی بر تکامل فردی (روح و روان) و اجتماعی (خانواده).

۲ مراجع الزامی

در مراجع زیر ضوابطی وجود دارد که در متن این استاندارد به صورت الزامی به آن‌ها ارجاع داده شده است. بدین ترتیب، آن ضوابط جزئی از این استاندارد محسوب می‌شوند. در صورتی که به مرجعی با ذکر تاریخ انتشار ارجاع داده شده باشد، اصلاحیه‌ها و تجدیدنظرهای بعدی آن برای این استاندارد الزام‌آور نیست. در مورد مراجعی که بدون ذکر تاریخ انتشار به آن‌ها ارجاع داده شده است، همواره آخرین تجدیدنظر و اصلاحیه‌های بعدی برای این استاندارد الزام‌آور است. استفاده از مرجع زیر برای کاربرد این استاندارد الزامی است:

۱-۲ استاندارد ملی ایران شماره ۱۲۰۰۰: سال ۱۳۸۸، غذای حلال - راهنمای عمومی.

۳ اصطلاحات و تعاریف

در این استاندارد، اصطلاحات و تعاریف زیر به کار می‌رود:

۱-۳

گردشگری

هر نوع جابجایی مکانی به منظور تفریح و سرگرمی، اوقات فراغت، مذهبی، خانواده و یا کسب و کار، معمولاً برای یک مدت زمان محدود که این جابجایی می‌تواند در سطح کشوری یا محیط بین‌الملل صورت گیرد.

۲-۳

مدل پایه گردشگری

در یک دید سیستماتیک و براساس روش اصل موضوعی می‌توان به اثبات این موضوع پرداخت که دانش و صنعت گردشگری سنتی مبتنی بر سه المان بنیادی زمان محدود، مکان و انسانیه عنوان المان‌های بنیادی و مولدهای فضای گردشگری سنتی است.

۳-۳

گردشگری حلال

انجام فرآیند گردشگری براساس رویکرد فعالیت و رفتاری حلال در بازه زمانی قصد گردشگری تا اتمام گردشگری.

۴-۳

محل اسکان

هر ساختمانی از جمله خوابگاه ها ، هتل ها ، مسافرخانه ها ، پانسیون ها ، مهمانسراها و اتاق های اجاره ای برای ارائه به گردشگر با یا بدون غذا و نوشیدنی.

۵-۳

حلال

آنچه شرعاً جایز است . ضد حرام .

۶-۳

حرام

آنچه در شرع ممنوع است . ضد حلال.

۷-۳

قبله

جهت نماز به سمت کعبه در مکه.

۸-۳

امکانات تفریحی

امکانات عمومی و خصوصی ارائه شده برای فعالیت های تفریحی .

۹-۳

نماز

آیین پرستش در اسلام به عنوان یکی از پنج رکن اسلام که پنج بار در روز انجام می شود .

۱۰-۳

وضو

مراسم و یا عمل شستن و پاک کردن قسمت خاصی از بدن با آب که برای نماز پاک و تمیز شود .

۱۱-۳

امکانات وضو

مکان های مناسب و یا مختص وضو برای مردان و زنان .

۱۲-۳

نجس

چیزی است که متصف به نجاسات گردد . نجس بر دو نوع است : اول ، نجس العین و آن چیزی است که طهارت نمی پذیرد ، مانند سگ و خوک . دوم ، متجنس و آن چیزی است که اصلش نجس نیست اما نجاست چیز دیگری را کسب کرده است ، مانند ظرف آلوده به خون .

یادآوری - نجاسات العین عبارت از اول ادرار، دوم مدفوع، سوم منی، چهارم مردار، پنجم خون، ششم و هفتم سگ و خوک، هشتم کافر - بنا بر احتیاط - غیر از یهودیان، مسیحیان و زرتشتیان، نهم شراب که از آب انگور ساخته شده باشد، دهم عرق حیوان نجاست خوار احتیاطاً می باشند.

۱۳-۳

مطهرات

چیزهایی هستند که به واسطه آن ها و با رعایت قوانین و قواعد مندرج در شرع مقدس اسلام ، متنجسات ، پاک می گردند مانند آب کر .

۱۴-۳

تطهیر شرعی

رفع نجاسات و پاک کردن آن ها با مطهرات ، طبق احکام شرعی .

۴ مدل پایه گردشگری حلال

مدل پایه گردشگری در شکل ۱ ارائه شده است. در این شکل عنصر محوری معماری بر پایه روح و روان انسان است.

در چنین ساختاری، مکانیزم عمومی گردشگری بر محوریت دانش فرد خبره بر حوزه گردشگری و همچنین مفهوم فضاهای آرامشی^۱ می‌باشد. هرچند دو تئوری بنیادی سیستم خبره و آرامش ذهنی باعث می‌شود تا به علت ماهیت ترکیبانی فضای آرامش ذهنی سیستم توریسم تک بعدی کنونی قادر به فعالیت باشد، اما رخ دادن هر گونه اعوجاج در الگوی ماهیت فرد خبره یا آرامش ذهنی باعث می‌گردد که چنین سیستمی نتواند کارکرد خود را حفظ نماید.

براساس چارچوب گردشگری حلال، عناصر گردشگری را می‌توان به شش دسته تقسیم بندی نمود:

الف - منابع گردشگری: طبیعی، انسانی؛

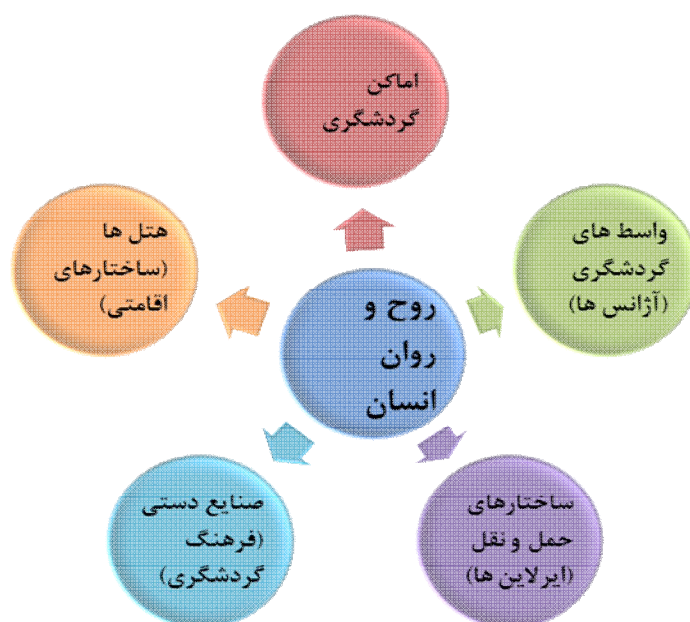
ب - زیرساخت‌های گردشگری: راه‌ها و محورهای ارتباطی، تسهیلات اجتماعی، امکانات ارتباط راه دور؛

پ - تسهیلات پذیرایی از مهمانان: هتل‌ها، مهمان پذیریه‌ها، خوراکی و نوشیدنی؛

ت - تسهیلات سرگرمی و ورزشی: امکانات تفریحی و فرهنگی، امکانات ورزشی؛

ث - خدمات واسطه گردشگری: دفاتر تبلیغاتی، دفاتر اطلاع رسانی، بنگاه‌های اتومبیل کرایه، راهنماها؛

ج - استخراج الگوهای روح و روان گردشگری حلال: تنها مختص به مراجع است که دارای مجوز لازم هستند.

شکل ۱- مدل پایه گردشگری حلال

۵ شاخص های مورد ارزیابی در گردشگری حلال

حوزه‌هایی که دست اندرکاران گردشگری حلال با آن مرتبط می باشند ، عبارت اند از:

الف - خوردنی ها و آشامیدنی ها؛

ب - پوشاک؛

پ - مواد آرایشی و بهداشتی؛

ت - حمل و نقل؛

ث - اماکن اقامتی و تفریحی؛

ج - تحکیم بنیان خانواده.

۵-۱ خوردنی ها و آشامیدنی ها

دست اندرکاران گردشگری اعم از هتل ها، رستورانها، اماکن تفریحی ،شرکتهای مسافری و حمل و نقل هوایی، دریایی و زمینی و غیر آنها باید از ارائه خوردنی ها و آشامیدنی های حرام به مسافران مسلمان خودداری نمایند. خوردنی ها و آشامیدنی های حرام به شرح زیر است:

الف - حیوانات دریایی

انواع حیوانات دریایی به جز ماهی فلس دار و میگو حرام می باشند.

ب - حیوانات غیر دریایی

• **پرندهگان:** از پرندگان، چنگال داران، مانند عقاب و مسوخ همچون طاووس، حرام می باشند. و نیز هر پرنده ای که چینه دان و سنگ دان و خار پشت پا ندارد؛ مگر آنکه بال زدنش از صاف نگهداشتن بالش بیشتر باشد. هم چنین تخم پرندگان خوردنی مثل مرغ حلال و تخم پرندگان غیرخوردنی مثل عقاب حرام می باشد.

• **چارپایان:** از این نوع، سگ و خوک و درندگان مانند شیر و مسوخ همچون فیل حرام می باشند.

• **حشرات و خزندگان:** همه انواع حشرات و خزندگان مانند عقرب و مار حرام می باشند.

۵-۱-۱ خوردن گوشت حیواناتی که به تغذیه از نجاسات عادت کرده اند ، حرام است.
۵-۱-۲ خوردن گوشت حیوانات حلال گوشتی که به کیفیتی غیر از ذبح شرعی کشته شده اند و یا به طور عادی جان خود را از دست داده اند - مردار - حرام است.

۵-۱-۳ خوردن برخی از اجزاء حیوان حلال گوشت مجاز نمی باشد. این اجزاء عبارتند از:

۵-۱-۴ خون، فضل، نری، فرج، بچه دان، غده، بیضه، چیززی که در مغز سر است و به شکل نخود می باشد، مغز حرام که در میان تیره پشت است، پی که در دو طرف تیره پشت است، زهره دان، طحال، مثانه، حدقه چشم.

۵-۱-۵ خوردن یا آشامیدن نجاسات و نیز خوردن چیزهایی که در اثر برخورد با نجاست نجس شده اند پیش از آن که به طریق شرعی پاک شوند حرام است.

۵-۱-۶ خوردن گیاهان خبیث و زیان آور، مانند گیاهان سمی حرام است.

۵-۱-۷ خوردن یا آشامیدن مواد مست کننده مانند شراب و آبجو حرام است.

- ۸-۱-۵ خوردن و آشامیدن موادی که برای بدن انسان ضرر کلی داشته باشد حرام است. یادآوری-منظور از ضرر کلی ضرری است که منجر به مرگ انسان یا از کارافتادگی یکی از اعضای اصلی بدن او باشد.
- ۹-۱-۵ خوردن روغن و هر آورده غذایی دیگری که از گوشت حرام استحصال می شود حرام است.
- ۱۰-۱-۵ میکرو ارگانیسم ها / میکروارگانیسم های تراریخته مورد استفاده در مواد اولیه و فرآورده های غذایی حلال باید از محیط کشت حلال تولید شده باشند و نباید شامل اجزاء حرام از قبیل خون یا اجزای حیوانات حرام باشند. همچنین مخمرهای استخراج شده و دیگر محصولات مشتق شده از آن ها نیز نباید از مخمرهای فرآیندهای مستی آور درست شده باشند.
- ۱۱-۱-۵ آنزیم های به کار رفته در مواد اولیه محصولات غذایی حلال باید از منابع حلال تهیه شده باشند و نام آن منابع باید بر روی برچسب محصولات قید شده باشد.
- ۱۲-۱-۵ افزودنی هایمواد غذایی به کار رفته در مواد اولیه و فرآورده های غذایی حلال باید از اجزاء حلال به دست آمده باشند و عاری از ترکیبات حرام، حشرات و کلیه مشتقات آن ها و مواد مستی آور به عنوان باقیمانده حلال باشند.

۱۳-۱-۵ ویژگی های افزودنی ها

- ۱-۱۳-۱-۵ فرآورده های لبنی و مشتقات آن ها افزودنی های غذایی از قبیل رنت و ژلاتین مورد استفاده در شیر و فرآورده های لبنی، نباید از محصولات غیر حلال تولید شده باشند، همچنین در تولید آن ها باید از روش های فرآوری شامل ترکیبات کمک فرآوری کننده که منطبق بر احکام و قوانین اسلام هستند، استفاده شده باشد.

- ۲-۱۳-۱-۵ فرآورده های حاصل از تخم پرندگان و آبزیان و مشتقات آن ها افزودنی های غذایی مورد استفاده در تخم پرندگان و آبزیان، نباید از محصولات غیر حلال تولید شده باشند، همچنین در تولید آن ها باید از روش های فرآوری شامل ترکیبات کمک فرآوری کننده که منطبق بر احکام و قوانین اسلام هستند، استفاده شده باشد.

- ۳-۱۳-۱-۵ فرآورده های نوشیدنی و مشتقات آن ها افزودنی های غذایی مانند رنگ ها دهنده ها و نگهدارنده های مورد استفاده در نوشیدنی ها، نباید از محصولات غیر حلال تولید شده باشند، همچنین در تولید آن ها باید از روش های فرآوری شامل ترکیبات کمک فرآوری کننده که منطبق بر احکام و قوانین اسلام هستند، استفاده شده باشد.

- ۴-۱-۵ ویژگی های فرآوری، انبارش و بسته بندی فرآوری، انبارش و بسته بندی مواد اولیه و فرآورده های مواد غذایی حلال باید عاری از نجاسات و با تطهیر شرعی انجام شود.

در مورد سایر موضوعات فرعی مرتبط با مباحث غذای حلال، به استاندارد ملی ایران شماره ۱۲۰۰۰ مراجعه شود.

۲-۵ پوشاک

دست اندرکاران گردشگری اعم از هتل‌ها، رستوران‌ها، اماکن تفریحی، شرکت‌های مسافری و حمل و نقل هوایی، دریایی و زمینی باید از طریق اقداماتی هم چون نصب برچسب، ارائه دستورالعمل و مانند آن مسافران را از حلال بودن پوشاک ارائه شده مطمئن سازند. هم چنین در صورت ارائه پوشاک به گردشگران حلال به موارد ذیل توجه نمایند:

الف - پوشیدن لباس ابریشم خالص و زرباف برای مردان هنگام نماز حرام می باشد.

ب - لباسی که از اجزاء دارای روح مردار نجس - یعنی حیوانی دارای خون جهنده که به مرگ طبیعی مرده و یا به غیر از دستور شرعی ذبح شده باشد - تولید شده است نجس است. هر چند فرآوری شده باشد مانند چرم.

پ - لباسی که از اجزاء بدن سگ و خوک تولید می شود هر چند از اجزاء بی روح مثل مو نجس است.

ت - پوست حیوانات حرام گوشت در صورتی که ذبح شرعی شوند پاک است ولی نمی توان در آن نماز خواند.
ث - در لباس شخص نمازگزار نباید از اجزاء حیوان حرام گوشت هر چند پاک باشد - به تفصیلی که در فصل خوردنی ها و آشامیدنی ها گذشت - وجود داشته باشد.

همچنین گردشگران حلال باید به آراستگی ظاهر و ظواهر اسلامی خود توجه ویژه داشته و نکات بهداشتی را رعایت نمایند.

۳-۵ مواد آرایشی و بهداشتی

ارائه دهندگان مواد آرایشی و بهداشتی به گردشگران حلال باید به طریق مقتضی اطلاعات مربوط به حلیت مواد آرایشی و بهداشتی را اطلاع رسانی نمایند. در تولید مواد آرایشی و بهداشتی نباید از نجاسات و نیز فرآورده های نجس مانند روغن استحصال شده از گوشت خوک و یا حیوانی که به غیر دستور شرعی ذبح شده است استفاده شود.

۴-۵ حمل و نقل

الف - لازم است که در وسایل حمل و نقل اعم از هواپیما، قطار، کشتی و... از پذیرایی با مشروبات الکلی و خوردنی های حرام پرهیز شود.

ب - لازم است در وسایل حمل و نقل اعم از هواپیما، قطار، کشتی و... تجهیزات و امکانات لازم برای آگاهی مسافران از وقت نماز، جهت قبله و مکان مناسب برای اقامه نماز فراهم گردد.

پ - ضروری است در طول سفر از پخش فیلم، موزیک و برنامه هایی که در بردارنده محتوای ضدباورهای اسلامی یا ضد اخلاق و عفت عمومی است، پرهیز شود.

- ت - دست اندرکاران حمل و نقل باید در برخورد با مسافران ملزم به رعایت ارزش های اخلاقی اسلامی در رفتار و گفتار خود باشند.
- ث - برنامه ریزی جابه جایی گردشگران باید به گونه ای انجام شود که فرایض شرعی گردشگران همانند ادای اقامه نماز در وقت مقرر و ... خدشه ای وارد نشود .
- ج - متوجه ساختن و حساس کردن گروه گردشگری حلال و اهمیت حفاظت محیط زیست به احترام و جوامع محلی .
- چ - گردشگران حلال باید نهایت مراقبت خود را به کار گیرند تا تاثیرات منفی اجتماعی و زیست محیطی ناشی از فعالیت های گردشگری را به حداقل برسانند .
- ح - رعایت احترام و عملکرد متعاقب با مقررات و ضوابط بازدید در حوزه جغرافیایی یا اماکن مورد بازدید .
- یادآوری - محرّمات گفتاری در برخورد با دیگران عبارت از دروغ‌گویی، تهمت، توهین، تمسخر، غیبت هستند . این گونه محرّمات ممکن است با رفتار نیز تحقق یابند.

۵-۵ اماکن اقامتی و تفریحی

- الف - ضروری است در اماکن اقامتی تجهیزات و امکانات لازم برای آگاهی مسافران از وقت نماز و جهت قبله برای اقامه نماز فراهم گردد.
- ب - اماکن اقامتی باید خالی از نمادهایی باشد که با باورهای اساسی مسلمانان مثل توحید در تضاد است و همچنین اماکن مزبور باید از ارائه برنامه هایی که برخلاف اخلاق و عفت عمومی است پرهیز نمایند .
- پ - در اماکن اقامتی و تفریحی باید از پذیرایی با مشروبات الکلی و غذاهای حرام اجتناب گردد.
- ت - اماکن تفریحی باید طوری طراحی و سازماندهی و برنامه ریزی شوند که بهره برداری از آن ها مفسده ای در پی نداشته باشند.
- ث - حضور در اماکن تفریحی که تفریح آنها منحصر در امور حرام و یا توأم با امور حرام است مجاز نمی- باشد.
- ج - در اماکن اقامتی و تفریحی باید محلی به عنوان نمازخانه در نظر گرفته شود .
- چ - در اماکن اقامتی و تفریحی باید جهت قبله برای نمازگزار مشخص باشد .
- ح - در اماکن اقامتی و تفریحی باید وضوخانه جهت گردشگران به تفکیک جنسیت منظور گردد .

۵-۶ تحکیم بنیان خانواده و تکریم گردشگران

- الف - رعایت فضایل اخلاقی و دوری از ضد ارزش ها مانند پرهیز از دروغ گفتن ، اغراق و ارائه اطلاعات غیر واقع در معرفی خدمات و محصولات سفر ؛
- ب - تکریم گردشگران حلال از طریق تمامی دست اندرکاران امر سفر؛
- پ- دوری از لذت مادی غیر مشروع در طول سفر ؛

- ت- حفظ حرمت انسان و خودداری از تجاوز به حریم و حقوق مسافران؛
- ث- ترغیب به برقراری روابط مثبت همکاری و همراهی و کارگروهی در میان اعضاء؛
- ج - ملاحظه و رعایت حال همراهان در طول سفر؛
- چ- کمک به اطفال و سالمندان و معلولین همراه و مانند آن در طول سفر؛
- ح - در برخورد دست اندر کاران امر سفر همواره باید نسبت به گردشگران رافت و اخلاق اسلامی مد نظر قرار گیرد .